

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента
Кабельнікової Наталії Володимирівни
на дисертацію
ЛЯННОЇ ОЛЬГИ ВОЛОДИМИРІВНИ
«Відновлення мовленнєвого спілкування при афазії у осіб
післяінсультного стану», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.03 – корекційна педагогіка

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена рядом факторів, а саме: стрімким зростанням кількості захворювань, безпосередньо зумовлених локальним пошкодженням головного мозку, тенденцією до їх розповсюдження серед осіб працездатного віку, тяжкістю порушень вищих психічних функцій, у тому числі мовлення, специфічністю проявів відхилень в особистісній сфері хворих, складністю забезпечення комплексної корекційно-відновлювального впливу на всіх етапах реабілітаційного процесу тощо.

Як засвідчують дані клінічних досліджень, в структурі загальної смертності, тяжкості наслідків та тривалості інвалідизації інсульту посідають одне із провідних місць. У більшості таких хворих втрата працездатності та професійних навичок пов'язана з виникненням різних видів рухових розладів, порушень чутливості, розладів вищих психічних функцій, серед яких провідне місце посідають порушення мовлення, зокрема афазії. Охоплюючи майже всі рівні організації мовленнєвої діяльності, частково або повністю порушуючи її комунікативну функцію, вони призводять до дезінтеграції та дезорганізації психічної сфери людини і, як наслідок, соціальної дезадаптації.

Не дивлячись на те, що афазія є предметом вивчення широкого кола досліджень, науковці свою увагу зосередили переважно на розробці систем відновлювальної роботи з урахуванням характеру пошкодження головного мозку, натомість поза увагою залишилося питання, щодо особливостей

відновлення мовленнєвого спілкування у дорослих хворих після геморагічного або ішемічного інсульту.

Оскільки спонтанне відновлення мовленнєвої функції у зазначеній категорії хворих є малоефективним, виникає необхідність у застосуванні інтенсивної комплексної корекційно-реабілітаційної роботи, спрямованої на відновлення у них складної ієрархічно побудованої взаємодії нейропсихологічних та психолінгвістичних механізмів, що забезпечують реалізацію мовленнєвої функціональної системи.

Тому на сучасному етапі розвитку логопедії особливого значення набуває проблема вдосконалення системи логопедичної роботи щодо відновлення у хворих післяінсультного стану навичок мовленнєвого спілкування. У контексті цієї проблеми тема, обрана для дослідження Лянною Ольгою Володимирівною, є вкрай актуальною та своєчасною з огляду на недостатню розробленість у спеціальній педагогіці.

Дисертація О. В. Лянної є теоретико-експериментальним дослідженням, спрямованим на розробку науково-обґрунтованих педагогічних умов та методики відновлення мовленнєвого спілкування у дорослих хворих післяінсультного стану. В роботі представлено узагальнений системний науковий аналіз стану розробленості проблеми в історичному та сучасному аспектах з позиції психології та корекційної педагогіки.

Рецензована робота має вигляд цілісного науково-теоретичного вивчення проблеми відновлення мовленнєвого спілкування у хворих після інсульту відповідно до окреслених мети, завдань, об'єкту, предмету та теоретико-методологічних засад. Дослідження О.В. Лянної характеризується вагомою науковою новизною, теоретичним та практичним значенням. Науковий апарат, викладений у вступі, дає чітке уявлення про методичний інструментарій та способи інтерпретації одержаних результатів. Досягненню мети сприяло вибір дисертанткою методів, адекватних завданням дослідження: теоретичних – це аналіз, систематизація, узагальнення тощо;

емпіричних – педагогічне спостереження, інтерв'ювання, тестування, анкетування, вивчення медичної документації, експериментальне дослідження; статистичних – кількісний та якісний аналіз одержаних даних.

Основні результати дослідження висвітлено у достатній кількості публікацій у фахових виданнях, та фахових виданнях, зареєстрованих в наукометричній базі Index Copernicus.

Структура роботи відповідає логіці викладення матеріалу: дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Зупинимось на окремих характеристиках дисертаційного дослідження О. В. Лянної.

У теоретичному розділі дисертації: *«Порушення мовленнєвого спілкування у хворих з афазією як логопедична проблема»* здійснено аналіз досліджуваної проблеми у закордонній і вітчизняній психологічній, психолінгвістичній та спеціальній педагогічній літературі, що дало можливість дисертантці науково обґрунтувати й конкретизувати сутність поняття «мовленнєве спілкування», розкрити його структуру, а також зосередити увагу на сучасних уявленнях про післяінсультну афазію та методах логопедичного впливу щодо відновлення імпресивного та експресивного мовлення у зазначеної категорії хворих.

Керуючись результатами науково-теоретичного вивчення спеціальних педагогічних розробок, а також результатами аналізу стану сучасної практики організації корекційно-відновлювальної роботи з хворими на постінсультну афазію, Лянна Ольга Володимирівна переконливо довела той факт, що складність і варіативність синдромів афазії, потребує врахування соціальних та психологічних аспектів проблеми, а отже, розробки методик логопедичного впливу, які спрямовані не тільки на відновлення імпресивного та експресивного форм мовлення у хворих з післяінсультною афазією, а й на транспозицію сформованих навичок мовленнєвої комунікації в умови їх повсякденної побутової діяльності з метою повноцінної реалізації

мовленнєвого спілкування.

У другому розділі дисертаційного дослідження: *«Стан та особливості мовленнєвого спілкування при афазії у осіб післяінсультного стану»* заслуговує на увагу представлена комплексна методика діагностики стану готовності до мовленнєвого спілкування у хворих з післяінсультною афазією у смисловому й операційному відношенні.

Дисертанткою окреслено етапи та структуру програми експериментальної роботи, чітко сформульовано її мету, завдання, принципи, обґрунтовано методи експериментального дослідження. Автором було визначено два провідні напрями вивчення особливостей мовленнєвого спілкування в осіб післяінсультного стану, а саме: вивчення стану готовності до мовленнєвого спілкування у зазначеної категорії осіб та визначення стану експресивного та імпресивного мовлення, стану гностико-праксичного рівня реалізації мовленнєвої функції та особливостей особистісних реакцій хворих на різку зміну свого мовленнєвого статусу. Одержані результати за критеріями оцінювання виконання діагностичних завдань дали можливість виділити рівні розладу мовлення у хворих післяінсультного стану: легкий, середньолегкий, середній, середньотяжкий, тяжкий, глибокий.

Вагоме практичне значення мають виявлені дисертанткою у зазначеної категорії хворих якісно різні особливості порушень: мотиваційно-потребнісної сфери спілкування, операцій внутрішнього програмування висловлювання, активного сприйняття та розуміння засобів вербального і невербального спілкування, операціональної сторони мовленнєвого висловлювання, гностико-праксичного забезпечення мовленнєвої функціональної системи.

Одержані емпіричні дані дозволили О.В. Ляній виявити значні порушення процесу готовності до реалізації мовленнєвого спілкування в осіб з афазією у післяінсультному періоді та підтвердило необхідність визначення педагогічних умов оптимізації корекційно-відновлювального навчання та розробки методики відновлення мовленнєвого спілкування у

зазначеної категорії хворих.

У третьому розділі дисертації *«Експериментальна методика відновлення мовленнєвого спілкування при афазії у осіб післяінсультного стану»* розкрито педагогічні умови і зміст методики відновлення мовленнєвого спілкування при афазії у осіб післяінсультного стану; здійснено аналіз та узагальнення результатів експериментального дослідження.

Важливим внеском, на нашу думку, є виділення та теоретичне обґрунтування О.В. Лянною педагогічних умов, що сприяють удосконаленню роботи з відновлення мовленнєвого спілкування у хворих з післяінсультною афазією, а саме: диференційовано-інтегрований підхід до визначення напрямів впливу на дефект, організація спеціального педагогічного середовища, опора на спільну діяльність та організація взаємодії з сім'єю. Зазначені педагогічні умови були покладені в основу розробки методики формувального навчання.

Саме розробку авторської методики відновлення мовленнєвого спілкування при афазії в осіб післяінсультного стану вважаємо найціннішим у роботі О.В.Лянної, оскільки дослідницею вперше було представлено систему реалізації безперервного впливу на хворого спрямованого на: відновлення порушеної функції мовленнєвого спілкування як складної психічної діяльності; максимально можливе відновлення мовленнєвого спілкування через використання різних форм діяльності та самовизначення особистості хворого; повернення хворого в нормальне соціальне середовище.

Практичну складову представленої методики підсилює те, що вона охоплює напрями психолого-педагогічного впливу на особистість хворого з післяінсультною афазією, на всі аспекти його готовності до мовленнєвого спілкування, здійснюється поетапно, поєднує у собі різноманітні методи та форми корекційно-відновлювальної роботи і передбачає залучення членів найближчого соціального оточення хворого до активної участі у реабілітаційному процесі.

Переваги авторської методики переконливо доведені результатами експериментального дослідження на заключному етапі. У хворих з післяінсультною афазією, які пройшли корекційно-відновлювальне навчання за розробленою О.В. Лянною методикою, відзначено стійку позитивну динаміку відновлення мовленнєвого спілкування.

Позитивної оцінки заслуговують також додатки, в яких подано значний обсяг діагностичного інструментарію дослідження, комплекси вправ на відновлення мовленнєвих та немовленнєвих процесів у хворих з афазією.

Викладений у рукописі дисертації матеріал засвідчує про достатній рівень обізнаності у різних галузях наук: нейропсихології, психолінгвістики, корекційної педагогіки, спеціальної психології, а також володіння методиками проведення психолого-педагогічного дослідження.

Науково-теоретичний аналіз проблеми відновлення мовленнєвого спілкування при афазії в осіб післяінсультного стану, інтерпретація одержаних результатів, зроблені висновки є обґрунтованими.

Зазначене засвідчує, що представлена на експертизу дисертаційна робота, є завершеним цілісним теоретико-експериментальним дослідженням, яке заслуговує на загальну позитивну оцінку. Разом з тим вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та побажання.

1. У першому розділі дисертаційного дослідження досить ґрунтовно розкрито проблему мовленнєвого спілкування в науковій літературі, чітко окреслено позицію автора щодо сутності поняття «мовленнєве спілкування», визначено психофізіологічну структуру цього процесу та етапи реалізації. При цьому О.В. Лянна акцентує свою увагу на моделі породження мовленнєвого висловлювання О.О.Леонтьєва і на моделі сприйняття та розуміння мовлення І.О.Зимньої (ст. 35-36), моделі інших авторів, зокрема О.Р. Лурія, який зробив значний внесок у дослідження процесів кодування та декодування мовленнєвого висловлювання та особливостей їх порушення у хворих з посттравматичною афазією, залишилися поза детального аналізу. Такий аналіз був би доцільним у контексті досліджуваної проблеми,

оскільки у другому розділі дослідження дисертантка використовує класифікацію форм афазії за О.Р.Лурія.

2. Розглядаючи сучасні уявлення про післяінсультну афазію автор зосереджує свою увагу на висвітленні переважно нейрофізіологічного та нейропсихологічного підходів до вивчення афазії. Як відомо, афазія, що спричиняється судинною патологією мозку, в першу чергу, супроводжується неврологічною симптоматикою, що визначає окрім варіабельності порушень мовленнєвої функції, немовленнєву симптоматику різного ступеня вираженості (агнозії, апраксії, геміпарези тощо). На нашу думку, доцільним було б доповнити характеристику синдромів афазії у хворих після інсульту результатами клінічних досліджень. Так само доцільним вважаємо визначення кореляції між ступенем порушення немовленнєвої сфери та тяжкістю розладів немовленнєвих процесів у хворих післяінсультного стану з різними формами афазії, що б дало можливість автору підійти, з одного боку, більш комплексно, а з іншого, - диференційовано до вивчення особливостей мовленнєвого спілкування у зазначеної категорії хворих.

3. Розкриваючи теоретико-методичні засади експериментального дослідження, спрямованого на виявлення особливостей мовленнєвого спілкування осіб післяінсультного стану, мовленнєве спілкування як вид комунікативної діяльності представлено у вигляді моделі послідовності операцій, що поетапно утворюють цілісну самоорганізовану функціональну систему (власне модель подана у таблиці А.1 додатку А). Фактично у моделі представлена лише одна складова мовленнєвого спілкування – процес породження мовленнєвого висловлювання і не відображено етапи сприйняття й розуміння зверненого мовлення, які у поєднанні, визначаються дисертанткою як одна з головних умов мовленнєвого спілкування (с.36).

4. При достатньо високому змістовному рівні дисертації та автореферату в тексті зустрічаються стилістичні огріхи.

Разом з тим слід зазначити, що зроблені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження.

Позитивним є враження від оформлення як основного тексту дисертації, так і додатків. Зміст автореферату та основні положення дисертаційного дослідження є ідентичними.

Аналіз матеріалів рукопису дисертації, автореферату та опублікованих праць О.В. Лянної дозволяє зробити висновок про те, що проведене здобувачем дисертаційне дослідження «Відновлення мовленнєвого спілкування при афазії у осіб післяінсультного стану» є актуальною, завершеною, самостійною, теоретично і практично важливою науковою роботою, яка має вагому наукову новизну, теоретичне й практичне значення, за змістом і структурою відповідає вимогам п.11 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінетів Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року, а її автор – Лянна Ольга Володимирівна заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри природничо-математичних
дисциплін та логопедії

Херсонського державного університету



Н.В.Кабельнікова

Свідомо: Кабельнікової Н.В.

Свідомо: Кабельнікової Н.В.
ф.о. Кабельнікова
в.д. Кадрів Н.В. Куца

